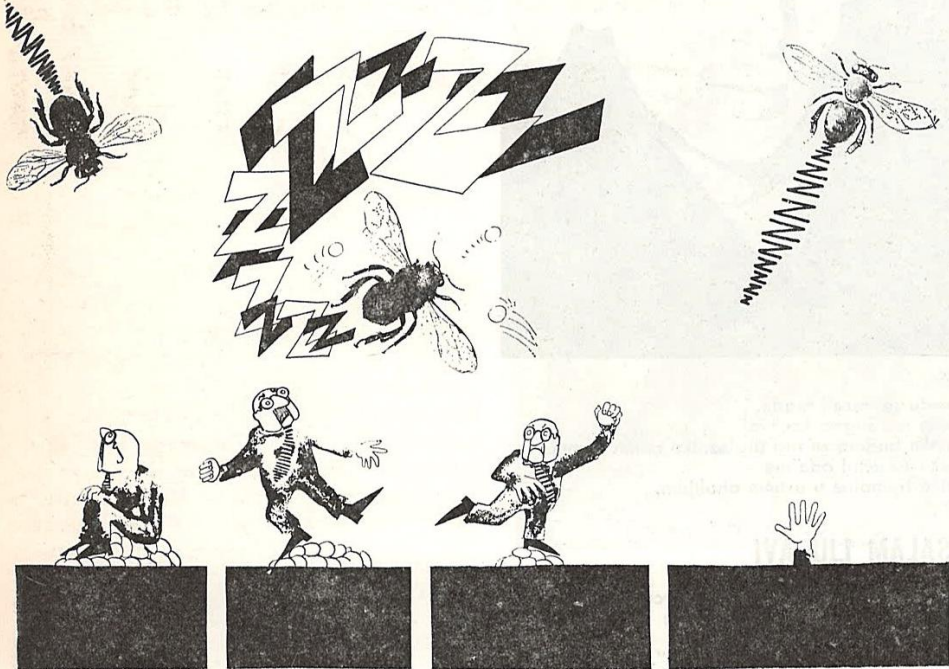

intimnost lepote

TODOR STEVANOVIĆ

Stvoriću nešto što će me prevazići u shvatanju istine. Stvoriću legendu života; napraviću đavolski sporazum sa Suncem i Zemljom i reći ću: pogledajte, napravio sam Boga koga godinama tražim, dok je on u podsvesti vladao nevidljivim za mene.

Proleće 1957. god.

Stara japanska legenda priča o čoveku „ludaku“ koji je u besu zgazio cveće da bi mu se zatim rugao i bezglavo, kao divlji konj, nestao u prašini koju dizahu njegove bose noge. Ljudi koji ga primetiše zaključise da on ne voli cveće i nazvaše ga ludakom. Niko ga ne poznaše i niko ne oseti potrebu da pronade tog čudaka koji je od sviiju njih više osećao lepotu s kojom je trenutak ranije bio u njenoj intimnosti.

Posle više godina pričahu o smrti čoveka na glogovom žbunu. Kažu da je kiša te noći munjama obasjavala smrt jednog bezbožnika.

U selu se čeka na kišu. Seljacima rastu brade, a pogled uvlače unutar koščatih duplji. Svedok sam stanja Zemlje u polju i u brdima. Polja su zasejana kukuruzom i konopljom. Zavlačim se u konoplju i trudim se da iščupam jednu stabljiku — ne može — zemlja se slepila i ispucala. Kukuruz omilitaveo.

Ispucala zemlja asociira na žedne usne. Oči seljaka uprte su u visinu, tražeći u slučajnim beim oblacima nagoveštaj kiše. Pas, koji ipak može naći vodu, čuči u senci kuće; i on takođe, uzdignute glave u visinu, sa isplaženim jezikom očekuje. Čitavom dužinom njegovog tela dahće i treperi život — tu pred čovekom.

Kokoške kraj bunara zavlače kljunove u vlažnu zemlju ili podižu, čini se, iščupane glave, zevajući kljunovima. U polju besan pas prolazi. U brdima i u šumama žive čudni duhovi, čudne ptice. Suva sparušena trava, za trenutak otkriva zastrašene ptice, pokavši njihovo rastrešeno perje, lepršavu lepotu materije.

To je trenutak susreta sa sudbinom, čudesna ptica za kojom lutamo, ali u trenu ona izmiče...

Divlja kokoška — raščerupana, bela ptica rastrešenog perja u raskoši koja se preobražava u polusan.

Žed, fizički nadražaj za vodom, neminovno teži vodenoj supstanci, recimo da je to izvor — kladenac. U dubokim dolinama bogatim šumom, gde je uvek vlažno, ponestane vode; kornjača podiže glavu i eto lucidnog trenutka. Horizonti u titranju iščezavaju; bostaništa halucinativno predstavljaju oaze — rezervoare i mogućnost.

Starci ispred svojih koliba podsećaju na bostanska plašila. A zatim, kao da po brdu juri čuderno lepa crvena zver, plamen vatre.

U trenucima vizuelnih opsesija telo i psiha dodiruju i strukturu materije, i njen ukus (recimo: hladna voda, lubenica) mada je stvarni dodir u ovim stanjima čista fikcija — iluzija stvorena fiziološkim stanjem (recimo: dodir sa vodom, vlažna zemlja, zelena trava, gust hladovina).

Sve ide u prilog opore drame koja se u intimnosti sa navedenim elementima poetizuje. Poezija je jedan vid lepote. Moje istraživanje je upućeno ka bitnim sadržajima u prirodi, intimama odnosa elemenata, stanja i pojava. Bitna je preciznost oka. U pogotku *sectio aurea*, *sectio divina*, moguće je otkriće jedne spontanosti — preciznost jedne vizije.

Stanja anorganskog i organskog sveta koja otkrivam u intimnosti sa lepotom zavisna su od odnosa tih dvaju svetova; beskrajna složenost pojava i njihova mnogobrojnost, nestalna je kao leptirov život.

Zemlja je u meni istovremeno i emocija i imaginacija. U sintezi mrtvog i živog spoznajem moć energije. Stvarna slika lepote neprekidna, svuda lebdí, pojavljuje se, nestaje... Učini dušu za-robljenom... Okiva je u neraskidive okove da bi sledećeg trenutka iščezla kao da se više nikada neće pojaviti.

U Dovženkovom filmu „Zemlja“ video sam starca koji sedi u gomili jabuka — sav čudesan. On kao da sanja divan san sa lepotom koja ga okružuje. Imam fotografiju moje sestre kao devojčice od godinu, dve, sedi na travi, a iza nje se vide gomile kukuruza, tikava i pečenki; sa njene leve strane sedi pas, ona je obuzeta sobom. Dok starac umire iznenađeni smo neočekivanom reinkarnacijom istog starca. I ponovo bi to starac. On ustade, uze jabuku i poče da je žvače.

Lepota je neobjašnjiva; u njenim vidljivim i skrivenim dubinama moguća je svaka njena akcija.

Spečeni seljak obilazi njivu. I gle! Oblaci beli kao snoviđenje, igraju se kao bele dobre vile, nagoveštavajući brzu promenu vremena. Iz padanja u ponor — dole, seljakove oči tonu u visinu — nagoveštaj kiše. Eto jednog polusna. Gle, radosna lepota.

Savršenstvo postoji, ali se ono krije u prostoru i ne dozvoljava da se sagleda; na taj način ono nas po ko zna koji put spasava da bi se u magnovenju otkrilo lepo i ružno. Ako savršenstvo ne postoji, neka onda zbog toga postoji pobuna kojom će se preći preko smisla savršenstva — možda je tek onda sve pošlo putanjom smisla „savršenog“ — i sam taj proces pomirenja sa nesavršenstvom znači samo savršenstvo. Ono što bukti, možda znači jedan vid savršenog; ono što se vrti besomučno, takođe je iz istog buktanja proizašlo — radi se, dakle, o potrošnji energije — možda je i to jedan vid savršenog. Jer ako vasiona funkcioniše bez pogreške onda se tu radi o savršenstvu, u tom okviru ima puno disproporcije koje su se tek naučnim poimanjem pokazale kao egzistiranje nepogrešivosti.

Seljak Dale ima ludog sina. Prolazeći glavnim sokakom sa strahom sam zaobilazio njihovu kuću. On izade na kapiju i gađa ljude kamenjem. Ne zna da govori. Priča se da je nekada u prvoj godini života bio veoma lepo dete. Razboleo se. Crvene šljive na čošku Šickovih i Ljupkovih. Sećam se svakog drveta. Jabuke jesenjke pred kućom, ispred duđa; a druga na čošku kod Milana. Jedna crvena petrovka do bunara. Žuta petrovka do dunje i kajsije. Imali smo u jednom redu tri dunje. Tri duđa... ispred kuće, pored kuće i ispred prozora koji gleda na reku. Imali smo lepe ruže, odmah do duđova ispod prozora, cvetaju do zime. One su kalemljene, šiljate, roze boje. Usnama kidam vlažne cvetne listiće. Kišne kapi slijavu se niz drhtave listove cveta — klize po glatkoj površini

Kako se dočekuju mali heroji

Mali se heroji dočekuju sa mnogo više bezbrižnosti i veličanstvene opuštenosti. To se naziva **poštovanje ili čast vlastitom strancu**.

Ono što se za vreme herojevog kratkog odsustva¹⁾ dešava sa čašću ličnosti koje dočekuju heroja, a to mogu biti svi²⁾, samo je prividno unakaženo raznim svakodnevnim i dosadnim noćnim osećanjima. Naime, dok je heroj odsutan, ljudi ne misle ni na njega, ni na uzvišeno osećanje dočeka.

Katarza je lekovita samo onda kada je povremena.

Čast strancu, kao stanje mirovanja ili opomena čistote, nije isključiva prilikom **mase ili zamišljanja mase**. U Francuskoj je to bila arhi-potrebna svetina. Bez **svetine** — lebdećeg merila morala, životnost velikog pozorišta kao što je bila Francuska nije mogla da se zamisli. Naročito nisu mogli da se zamisle mali heroji.

Prošlo vreme je razlog našem vremenu.

Dakle, sada u Francuskoj i svuda, uostalom, gde god se suptilno pronalazi **vrednost drame mesta čekanja**³⁾, gde god se čekanje pretvara u krv krvotoka svejednog društva, to više nije svetina, nihi masa, čak ni skup. Sve su to⁴⁾ pojedinačne šanse vezivanja, mogućnost intuitivnog čvora.

Zašto su mali heroji primorani da to budu?

Treba ih pustiti. Njima je žao: oni znaju da su heroji. Tek doček im zabranjuje da se takvim oseću. Heroji dolaze, čekaju ih heroji. Kratak momenat **čišćenja**, pa fantastično **izjednačavanje**. Mali heroji su lako dopustivi; malog heroja dočekuju ostali mali heroji. Heroju koji dolazi znatno je teže. Oni ostali koji ga dočekuju, nisu odabrali ni po jednom od slobodnih kriterijuma. Osim toga, mnogi drugi uslovi izjednačuju strane: **statičnost** heroja koji čekaju, brojnost, čistota.

Doček se, kao zmija, provlači i na jednom privremenom kraju bude **herojisanje**, prijateljskovanje sa događajem koji nas čini približnim i približno istim pravim herojima.

Ne treba da nas bude više. Dovoljna je taman ona razlika ništavnosti, kao pobeda malog herojstva, i divlje množine, kao slepila velikih heroja⁵⁾.

jednjaka. Ružu nalazimo još u svirepom dobu, kao ljubavnicu bogova i ljudi. Kod Grka, beše ruža Erosu, bogu ljubavi posvećena. Po jednoj skaski zaostala je carica cveća iza drugog cveća na zemlji, kada se prva jutarnja rumen-zora — u svetlosti sunca izgubila. Po drugoj jednoj skaski, Flora je stvoriteljka ruže, od Amorove strele, čiju je ljubav za sebe pridobila, pogođena i u velikim bolovima izgorela; ali od ostatka na zgarištu stvori se u užasnim bolovima cvet, koji se i smeje i plače — svojim dražima i svojim bodljama.

Divlja ruža nalazi se na svim delovima sveta, sem u Australiji, u ovom delu sveta nije se našla još ni jedna ruža.

Najviše priča govore o tome da je prastara boja ruže bela i to bez mirisa. Iz kišnih oblaka blista okupano sunce; vodene kapi iščezavaju sa belih latica, kao da su se tanke leptirove opne spržile.

U Aziji rastu divlje ruže, mnogo različitih sorti. Oplođujući izvesne sorte, Evropa je sve nadmašila. Na južnom zemljištu Srbije buja mnogo vrsta divljih ruža.

Tog olujnog letnjeg dana. Splet virčića u pokretu, u trenutku njihova bujanja predstavljaju u umetničkom rasporedu divan izvor energije. Jare koje preskače. Kokoške se čiste, rastresaju vodu sa perja. Priroda se pokazuje velikom izručivši suvišak energije. Odbljesak vira, svetlucave vode u istom trenutku poprima izvor imaginacije. Mokre ptice izvlače se iz vode. Starac sa perjem u kosi, na licu i pocepanom odelu izvlači se iz kokošinjca. U ruci mu je čudan šešir i bela jaja u njemu. Prođe nas tamna lepota i okupa se novorođeno sunce. Sada ono blista i poigrava se kišnim kapljama na sazrelim jabukama. Klize kapi na glatkoj koži jabuke, i nestaju. Pritajena lepota svuda prisutna i široka — sveobuhvatna, mami nas. Sanja li ono? Ili ga dah vetra budi i njiše široko; duša nam se njiše... O sanjarijo... Prirodo... Duša mi je puna... I zrela kao tvoje klasje otežalo i blagorodno. Crtač sam i slikar. Ja bih se uvek i u svakoj prilici divio oku. Može se reći da život i kretanje postoji u najnižim oblicima organskog sveta bez oka, bez mirisa i još nekog osnovnog organa; i da pritom čulo pipanja bude osnov kretanju, recimo amebe, što će neko odmah pipanje povezati sa rukom, ali ja još uvek ne odstupam od mogog ubeđenja o značaju oka. Ako je značaj svetlosti toliki da utiče i na jednoćelijske organizme, i na organske žive oblike, kao što je lišće drveta, onda se mora sve to povezati za neku vrstu prvobitnog oka. Oko ima sugestiju apsolutne slobode; primer drveta: njegova krošnja na otvorenom prostoru je najraskošnija. Crtež je putovanje u prostor. Voda. Materijal za crtež: ugljen, kreda, tuš, perce od čelika, olovka... Druce, ptiče pero, list, trska, žitna stabljika, hartija, četkica... Razne hartije natron, hrapav, žut, crvenkast... Akvarel hartija, sveska, blok. Može se crtati i na dobro prepariranom platnu, na neprerađenom materijalu, na zidu, asfaltu, drvenoj ploči... Može se svuda crtati, jer ako se, recimo, na platnu i drvetu može slikati znak je da se tu može i crtati. Toliko puta, uostalom, videli smo spontane crteže dece i zaljubljenih na stablu drveta. A takođe i crteže izrezane nožem od obesnih i nagonom opasnih dokoličara. Prema tome, može se crtati bilo čime: čak i uljanom četkom sa rastvorenim uljanom bojom. Ko kaže da linearni trag koji pravi mlazni avion nije crtež; da kretanje lopte na zelenoj površini ne sugerise instiktke spontanog crteža... Ja sam lovac nevidnih slika, neuhvatljivih i najtananijih. Ja ih nišanim i pogadam.

Lepota.

Mesečeve letnje noći.

Polje konoplje razgoličeno opružilo se ispod meseca — u nemoj ispovedi podaju se jedno drugom. To su noći kada duša traži spajanje, ona luta usamljena; izlazi iz kuće preko plotova. Putevi seoski posuti prašinom mesečevom — meditiraju. Nailazimo na opasnost u mogućnosti smo da predemo granicu dozvoljenog; moglo bi se uništiti njeno postojanje, moglo bi se doći do negacije. Priroda se poigrava našim duhom, otkrivajući prisustvo savesti. Energija je u opasnosti da se besplodno raspadne. Podsvesni put prema večnosti, pruža se put lepote do svoje nesvestice u zagrljaju. I nesvesno — prirodno našlo je u tome svoj pravi put produžetka i spasenja. Vrtovi. Otežali cvetovi suncokreta, ruke mladića u zaobljenim devojačkim bluzama, usne na usnama; dah im se meša, di-sanje, jedino kretanje ovih statua, zagrljenih u zanosu...

U prividnoj tišini vreba đavo, potreban je makar slučajan do-dir, dah vetra, pogled, pa da se oblik raspukne, zapali, a duša da utone u jedan od ponora.

Otuda: nespondanost bilo koje vrste, kao i neprirodna težnja za dramom, potvrđuju prazne i besplodne teorije. Istina se krije u životnom kretanju materije.

U simbolima plamena i tišine naslućujemo autentičan ponor koji je u suši harao po duši, fiksirajući večnost spirale — oscilaciju lepote — njenu tajanstvenost i intimnost — konačno njeno strem-ljenje u svemiru.

¹⁾ Dugo odsustvo stvara velikog heroja. To je dosta tragično.

²⁾ **Socijalistička varijanta:** mali heroji mogu biti svi — svi moraju dočekivati malog heroja. Tada se čas vlastitom strancu lukavo i nesaznatljivo poklapa sa obavezom i **zajmom** heroju. **Slobodna varijanta** je suprotna u literarnoj određenosti: mali heroji moraju biti svi — svi mogu dočekivati malog heroja. Gotovi primer: peti pasus.

³⁾ Sve vrste stanica, čekaonica, javnih mesta.

⁴⁾ Smelost tvrdnje.

⁵⁾ Ovaj tekst je realizovan, odnosno ispisan na osnovu:

- Programa Ujedinjenih Nacija,
- Velikih svetskih katastrofa,
- Istraživanja nove dimenzije simbola u psihologiji,
- Nedostataka besprimernih i neeruditivnih eseja.